

Partimotion

Motion till riksdagen 2016/17:1988

av **Jonas Sjöstedt m.fl. (V)**

För en likvärdig skola

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut	2
För en likvärdig skola	2
Vinstdrivande friskolor	3
Förändra det fria skolvalet i grundskolan	4
Nyanlända och flerspråkiga elever	6
Nya regler för placering av elever i kommunala skolor	6
Förbättrad studiehandledning och stärkt modersmålsundervisning	7
Ge fler med utländsk utbildning möjlighet att bli lärare	7

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolplaceringar i grundskolan bör utgå från upptagningsområden där en elev placeras i en kommunal skola, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge möjlighet att komma med alternativa önskemål vid skolplacering och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten för friskolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om nya regler för placering av elever i kommunala skolor i linje med vad som föreslagits i delbetänkandet av Utredningen om utbildning för nyanlända (SOU 2016:9), och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket bör ges i uppdrag att skyndsamt ta fram rekommendationer till skolhuvudmännen för att underlätta anställning av studiehandledare på modersmål och modersmåls lärare, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra de förordningsändringar som krävs för att öka möjligheterna att komplettera en utländsk avslutad utbildning och tillkännager detta för regeringen.

För en likvärdig skola

Rätten till utbildning förutsätter att skolan är tillgänglig för alla, att det finns väl utbildade lärare och andra resurser som behövs för att ge utbildningen en god kvalitet. Denna rättighet får inte begränsas till att ha rätten att genomgå utbildning. Rätten till utbildning måste också garantera att alla kan tillgodogöra sig undervisningen. Därför talar vi om rätten till kunskap.

Svenska elever har formellt redan denna rätt. Men i praktiken brister den svenska skolan betänkligt i sitt ansvar att se till att varje elev får tillräckliga kunskaper och färdigheter. Omkring en fjärdedel av eleverna lämnar i dag grundskolan utan att uppnå godkänt i ett eller flera ämnen. Alla elevers rätt till kunskap har i praktiken blivit en rättighet för tre fjärdedelar. Internationella mätningar som kunskapsutvärderingen PISA visar, även om dessa mätningars betydelse ofta överdrivs, på faktiska kunskapsstapp hos svenska elever de senaste åren.

Fortfarande finns skillnader i elevers kunskaper som grundar sig i socioekonomiska olikheter. Barn kommer till förskolan och skolan med olika förutsättningar.

Olika bakgrund eller funktionsvariationer kan göra att det krävs olika arbetsätt för att nå målen. Skillnaderna i skolresultat visar att skolan fortfarande inte kompenserar tillräckligt för sociala skillnader eller andra bakgrundsfaktorer för eleverna.

Undervisningen anpassas helt enkelt inte till alla elever. Elevers olika bakgrund gör att de delvis får olika behov. Dessa olika behov måste tillfredsställas i långt större utsträckning än vad som är fallet i dag. Här spelar bra och välutbildade lärare med goda arbetsvillkor en central roll.

Fram till tidigt 1990-tal var resultaten i den svenska skolan i flera ämnen bland de bästa i världen, och bra även på övriga områden. Även om det alltid har funnits skillnader i förutsättningar och resultat beroende på socioekonomiska faktorer, så var skillnaderna i resultat mellan skolor inte i något land så små som här.

Sedan dess har skolan genomgått stora förändringar. Kommunaliseringen, det fria skolvalet i grundskolan och experimentet med vinstdrivna skolor har ändrat förutsättningarna radikalt. Det uttalade syftet med reformerna var att decentralisera och effektivisera. Men i dag kan konstateras att den svenska skolan försämrats både vad gäller elevernas resultat, skolornas likvärdighet och lärarnas arbetssituation och status. Samtidigt läcker miljarder av de skattepengar som skulle gå till utbildning i stället till vinstutdelningar i stora skolkoncerner. ”Olönsamma” skolor begärs i konkurs vilket tvingar eleverna att plötsligt byta skola.

På statlig nivå har det ställts upp höga mål om en likvärdig skola som garanterar barn och unga en god utbildning. Men staten har i alltför hög grad lämnat ifrån sig makten och verktygen för att genomföra förbättringar i skolan. Dels till de många kommunala huvudmännen, vilket försvårar samordningen och styrningen, och dels till marknaden – vilket till stor del är den direkta orsaken till flera av de stora problem som behöver åtgärdas.

Detta förhållande vill Vänsterpartiet förändra. Vi vill skapa en skola för alla också i praktiken. För att komma dit är vi övertygade om att det är nödvändigt att ersätta vinstintresset och det segregerande, s.k. fria skolvalet med en nationellt likvärdig och sammanhållen skola där staten har huvudansvaret för skolväsendet. I stället för att som i dag detaljstyra de som verkligen kan skolan: lärarna och skolledarna, ska de ges förutsättningarna och förtroendet att självständigt genomföra de mål som politiken sätter upp.

Det finns alltså mycket som behöver förändras i den svenska skolan, samtidigt som skolan har ett behov av arbetsro och välförankrade och väl utredda reformer.

Vinstdrivande friskolor

Företrädare för de fristående skolorna brukar hävda att aktiebolag är den bästa driftsformen när nya skolor ska etableras, eftersom det är en välprövad företagsform med klara regler. Dock är det främst den lämpligaste driftsformen för att maximera vinsten, begränsa inflytandet för elever och anställda samt försvåra allmänhetens insyn i verksamheten. Möjligheten för fristående skolor att vara vinstdrivande tillsammans med ett av de mest generösa bidragssystemen i världen har gjort det svenska skolväsendet till en lukrativ bransch. Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös mot privata vinstintressen inom utbildningssektorn. I en del länder är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna, men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. Det finns inget annat land i världen där aktiebolag och riskkapitalbolag kan göra så stora vinster på att bedriva utbildningsverksamheter med offentliga medel. I Danmark är det t.ex. förbjudet att driva skolor i form av aktiebolag, just med tanke på möjligheten till vinstutdelning, och det är endast icke vinstdrivande stiftelser som får vara huvudman. Dessutom får en enskild huvudman inte driva fler än en skola.

Vinstjakten är en av anledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig. Privata skolor etablerar sig där de har bäst marknadsutsikter, med andra ord i områden där befolkningen har hög utbildning och goda inkomster. Dessutom har privata skolor ett intresse av att driva upp elevernas betyg med förhoppningen om att locka till sig fler elever, vilket leder till betygsinflation och ökad skolsegregation. Offentligt drivna skolor är däremot skyldiga att erbjuda alla elever utbildning, även barn med särskilda behov och barn vars tidigare skolor har försatts i konkurs.

Vinstintresset innebär också ett resursslöseri. Dels genom att vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen – dessa vinster har ofta förts ut ur landet till skatteparadis – dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning.

Vänsterpartiet anser att demokratiskt fattade beslut och behovsbedömning bör vara grunden för nyetablering av skolor, så att inte skattemedel slösas bort på överetablering. Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet de är avsedda för, och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på annat sätt eller med andra mål än alla elevers lika rätt till kunskap. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset inom skolväsendet.

Vänsterpartiet och regeringen är överens om att vinstjakten som incitament ska bort från välfärdssektorn. Vår gemensamma utgångspunkt är att behoven i skola, vård och omsorg gör att det inte finns utrymme för vinstutdelning av skattemedel till aktieägarna om verksamheten utförs av ett bolag. Detta är en omfattande process som måste ske i flera steg. En utredare skall lämna förslag dels kring hur reglerna för offentliga medel för driften av skattefinansierad välfärd skall utformas så att medlen kommer brukarna till godo och överskotten som huvudregel återförs till verksamheten, dels beskriva vilken påverkan en sådan reglering får för brukare, anställda och existerande aktörer och hur de senare kan ges stöd och anpassa sin verksamhet till sådana nya förhållanden. Skattemedel ska gå till just den verksamhet de är avsedda för. Vänsterpartiet och regeringen är också överens om att ge kommunerna avgörandet över nyetableringen av skolor med vinstsyfte.

Förändra det fria skolvalet i grundskolan

Skillnaderna mellan olika skolors resultat har fördubblats sedan slutet på 1990-talet. Betydelsen av vilken skola eleven går i har alltså ökat dramatiskt. Det finns indikationer på att betydelsen av elevers socioekonomiska bakgrund för skolresultaten ökar. Det fria skolvalet i grundskolan har bidragit till att elever med hög studiemotivation och engagerade föräldrar samlas i skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. Konsekvensen blir att skolsegregationen ökar eftersom elevers resultat påverkas av skolkamrater och av lärarnas förväntningar på dem. Denna uppdelning följer ett tydligt klassmönster.

Enligt skollagen 1 kap. 9 § ska ”utbildningen inom skolväsendet vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas”. En likvärdig skola betyder att alla elever ska ha lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och att skolan ska kompensera för elevers olika förutsättningar. Med andra ord ska alla elever ges möjlighet till goda studieresultat oavsett social bakgrund och vilken skola man går i.

Enligt flera rapporter från bl.a. Skolverket och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) har dock kunskapsskillnaderna mellan skolor ökat

drastiskt. Skolverket skriver i rapporten Likvärdig utbildning i svensk grundskola? (2012) att mellanskolsvariationen, det mått som används för att beskriva hur mycket resultaten skiljer sig mellan olika skolor, har från en (i ett internationellt perspektiv) låg nivå mer än fördubblats sedan slutet av 1990-talet. I samma rapport skriver Skolverket att betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund för resultat är fortsatt stor och det finns indikationer på att betydelsen har ökat under senare år.

Även Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har konstaterat att skillnaderna mellan resultaten på olika skolor ökar och att detta till stor del beror på att elever sorteras på olika skolor. I rapporten Skolsegregation och skolval (2015:5) menar de att den ökande boendesegregationen är huvudförklaringen till den stora skolsegregationen, men även att skolvalet har bidragit till att resultatskillnaderna mellan skolor ökar.

Skolkommissionen konstaterar i sitt delbetänkande (SOU 2016:38) att de ökade resultatskillnaderna mellan skolor, som beror på att elever med likartad familjebakgrund i högre utsträckning än tidigare tenderar att samlas i samma skolor, är mycket oroande. De skriver vidare att ”en segregerad skola kan leda till långsiktiga negativa effekter för samhället, gällande t.ex. tolerans och social sammanhållning”.

Skolpolitiken måste ha som tydlig utgångspunkt att alla elever ska ges likvärdiga förutsättningar för lärande, inte bara på pappret utan också i praktiken. Skolvalet som det ser ut i dag leder åt helt fel håll. Principen om att skolan ska vara en plats där elever med olika bakgrund och erfarenheter kan mötas blir alltmer avlägsen. Vänsterpartiet anser att alla barn oavsett bostadsort ska garanteras en bra skola före ett helt fritt skolval.

Skolvalet måste därför förändras. Genom ett omvänt perspektiv på skolplaceringar och genom att friskolornas möjligheter att använda sig av segregering antagningsregler tas bort, kan en modell som leder till mer likvärdiga förutsättningar för skolor och elever skapas.

För att skapa bättre förutsättningar för likvärdig undervisning och ett effektivt utnyttjande av skolans resurser bör skolplaceringar i grundskolan utgå från upptagningsområden där en elev placeras i en kommunal skola. Upptagningsområdena bör baseras på att en elev ska gå i en skola nära hemmet men bör även ta hänsyn till eventuell boendesegregation och sträva efter en sammansättning av elever från olika socioekonomisk bakgrund. Vad som här anförts om att skolplaceringar i grundskolan bör utgå från upptagningsområden där en elev placeras i en kommunal skola bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Efter att en skolplacering meddelats bör det dock även ges möjlighet för föräldrar och elever att komma med alternativa önskemål. Ett sådant önskemål ska motiveras särskilt. Skäl för annan placering kan t.ex. vara att en skola har en särskild inriktning, särskild pedagogik, sociala skäl eller att det handlar om en friskola som ligger närmare hemmet än vad den kommunala skolan gör. Det kan också handla om att en elev har en funktionsvariation och kan få bättre stöd vid en viss skola. Vid konkurrens om en plats bör platsen tilldelas en elev som bor inom samma upptagningsområde som skolan ligger i och i andra hand enligt en strikt närhetsprincip. Vad som här anförts om att ge möjlighet att komma med alternativa önskemål vid skolplacering bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

För att skolvalets segregeringseffekter ska upphöra måste alltså de antagningsregler som gäller för friskolor förändras. Framförallt är det den flitigt använda möjligheten att använda köer för antagning som har de stora segregeringseffekterna. I många fall kan

flera års kötid krävas för antagning, något som kraftigt snedvrider konkurrensen om platserna till fördel för elever som kommer från socioekonomiskt starkare hem. Elever födda i Sverige får dessutom en fördel gentemot utlandsfödda elever. Möjligheten för friskolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nyanlända och flerspråkiga elever

Andelen elever som är födda i ett annat land eller som har ett annat modersmål än svenska ökar. För dessa elever blir den ökande skolsegregationen ofta väldigt påtaglig. Den svenska skolans tilltagande segregering följer ett klassmönster som även har etniska perspektiv. Det är vanligt förekommande att föräldrar till elever med etniskt svensk bakgrund väljer bort skolor där många elever har utländsk bakgrund. Nyanlända elever tenderar också att koncentreras till vissa kommuner och vissa skolor. Åtgärder för att bryta såväl boendesegregationen som skolsegregationen är nödvändiga. Skolans resurser behöver också fördelas annorlunda jämfört med i dag, där de skolor som har störst behov av resurser också ska få det.

För att skolan ska kunna ge nyanlända och flerspråkiga elever de kunskaper de har rätt till behöver det alltså vidtas flera övergripande åtgärder inom skolpolitiken, men det kan även genomföras förbättringar i de insatser som särskilt riktas till dessa elever.

Nya regler för placering av elever i kommunala skolor

Nyanlända elever och elever som varit i Sverige i en kort tid kan i alltför hög grad koncentreras till vissa skolor. Delvis beror detta på att friskolorna sällan har tagit emot dessa elever, beroende på att friskolorna framförallt antar elever genom kösystem där köerna ibland kan vara långa. En lagändring är nu på gång som kommer att innebära ett tillfälligt undantag från friskolornas antagningsregler, som gör att de friskolor som vill kommer att kunna anta en viss andel nyanlända elever. Vänsterpartiet välkomnar detta undantag, även om vi egentligen skulle vilja se större förändringar i friskolornas antagningsregler.

Förslaget om undantaget i friskolornas köregler presenterades i det delbetänkande som utredningen om utbildning för nyanlända släppte tidigare i år (2016:9). Delbetänkandet innehöll även ett förslag om hur placeringsreglerna skulle förändras för kommunala skolor för att åstadkomma en jämnare fördelning av eleverna. Detta förslag har ännu inte resulterat i någon proposition från regeringen.

I delbetänkandet föreslås att i grundskolan och grundsärskolan ska en kommun få göra undantag från bestämmelserna om placering enligt vårdnadshavarnas önskemål och elevers berättigade krav på en placering nära hemmet om det finns särskilda skäl med hänsyn till kommunens mottagande av nyanlända elever eller andra elever som varit bosatta i landet en kortare tid. Motsvarande förslag när det gäller elever som varit bosatta i landet en kortare tid, lades även gällande förskoleklassen.

Vänsterpartiet anser att utredningens förslag skulle skapa bättre förutsättningar för kommunerna att planera sin verksamhet effektivt och öka möjligheterna att erbjuda eleverna en likvärdig utbildning. Dessa syften bör vara överordnade såväl önskemål om skolplacering som närhetsprincipen. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen

med förslag om nya regler för placering av elever i kommunala skolor i linje med vad som föreslagits i delbetänkandet av utredningen om utbildning för nyanlända (SOU 2016:9). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Förbättrad studiehandledning och stärkt modersmålsundervisning

Att en elev ännu inte behärskar svenska fullständigt får inte leda till att hen halkar efter i skolan. Därför är rätten till studiehandledning oerhört viktig. Om en elev har svårt att tillgodogöra sig undervisning p.g.a. ett annat modersmål än svenska så har eleven rätt till studiehandledning på modersmålet. Det kan t.ex. handla om att få hjälp med matten på det språk som talas i hemmet.

Det finns dock ett stort glapp mellan denna tydliga rättighetslagstiftning och hur verkligheten ser ut. Enligt Skolinspektionens granskningar så finns det många skolor som inte ens känner till studiehandledning som stödform. Skolinspektionen har också konstaterat att vid skolor som ändå erbjuder studiehandledning så utgår den inte alltid från elevens behov, utan mer från skolans rutiner. I en särskild rapport om utbildningen för nyanlända elever skriver man att ”särskilt stöd genom studiehandledning på modersmålet inte ges i tillräcklig kvantitet och kvalitet för att ge stöd för de nyanlända elevernas kunskapsutveckling”.

Det har även konstaterats av Skolinspektionen att många huvudmän har en väldigt snäv bild av vad studiehandledning innebär. Studiehandledningen sköts i hög grad av modersmåls lärare som inte alltid har särskilda kunskaper i de ämnen som handledningen omfattar.

En viktig utgångspunkt för all inläring utgörs av goda kunskaper i modersmålet. Därför måste modersmålsundervisningen stärkas. Vi ska möjliggöra flerspråkighet tidigt i åldrarna eftersom det har betydelse för den personliga identiteten och för den intellektuella och emotionella utvecklingen.

Lärande är starkt förknippat med modersmålet och att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära också på svenska. Ämnet har därför det viktiga uppdraget att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling. Därför är det viktigt att fortsätta stärka modersmålsundervisningen.

Det finns en stor outnyttjad resurs i Sverige i form av människor som talar samma språk som de nyanlända eleverna och som har goda kunskaper inom olika områden och kan vara en tillgång vid studiehandledning, även om de inte är utbildade lärare. Skolverket bör därför ges i uppdrag att skyndsamt ta fram rekommendationer till skolhuvudmännen för att underlätta anställning av studiehandledare på modersmål och modersmåls lärare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Ge fler med utländsk utbildning möjlighet att bli lärare

Sverige har en skriande brist på lärare och flera åtgärder vidtas redan för att skapa nya vägar in i läraryrket. Det finns här en stor potential att ta tillvara de kunskaper som personer med utländsk akademisk utbildning bär med sig. En effektivare validering och rättvis bedömning av utländsk utbildning är helt nödvändiga. Här har Vänsterpartiet medverkat till att Universitets- och högskolerådets resurser för bedömning av utländsk utbildning har utökats.

Utredningen om utbildning för nyanlända presenterar i sitt slutbetänkande (SOU 2016:35) ett förslag om hur personer som har en utländsk akademisk examen ska få

förbättrade möjligheter att komplettera sin utbildning för att söka sig till läraryrket. Det handlar framförallt om att tillåta en större omfattning av den kompletterande utbildningen än vad som för närvarande är tillåtet, 150 istället för 120 högskolepoäng, samt att kravet på antalet högskolepoäng för examensarbetet får understigas om ett examensarbete finns i den utländska utbildningen. Regeringen bör genomföra de förordningsändringar som krävs för att öka möjligheterna att komplettera en utländsk avslutad utbildning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Maj Karlsson (V)

Linda Snecker (V)

Daniel Riazat (V)